

Peter Henningsen, *Stavnsbåndet*, serien 100 Danmarkshistorier (Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2020). 100 pp.

Eva Krause Jørgensen, Det Kgl. Bibliotek

Igennem de senere år har Aarhus Universitetsforlag i stigende grad satset på at udgive forskningsformidling på serieform, hvilket har resulteret i succesfulde, æstetisk skarptskårne konceptserier som *Tænkepauser*, *Vide Verden* og *50 Højdepunkter*. Disse bogserier, der både tæller pocketbooks og coffee table bøger, henvender sig til det brede, men interesserede publikum, der vil have oplysning såvel som underholdning. Historieserien *100 Danmarkshistorier* er, ligesom *Tænkepauser*, et af forlagets helt store flagskibe. Foruden at være en bogserie dækker *100 Danmarkshistorier* over adskillige formidlingssamarbejder blandt andet med HistorieLab, danmarkshistorien.dk og Folkeuniversitet. Der er med andre ord sat alle sejl til for at brede dansk historie ud til folket.

100 Danmarkshistorier beskrives af forlaget som ”Danmarks historie serveret i små og overkommelige bidder”. Der er altså ikke tale om et traditionelt historisk fremstillingsværk på linje med f.eks. Gyldendal og Politikens klassiske flerbindsværker, hvor hele Danmarks historie kronologisk trækkes op i en samlet fremstilling fra jægerstenalderen til i dag. Derimod tilbyder serien en pluralitet af *historier*: en nedslags- eller begivenhedshistorie, hvor hver forsker tager udgangspunkt i at formidle en specifik begivenhed eller et fænomen og udfolde konteksten, forløbet og eftermælet. Der er, som seriens titel indikerer, planlagt 100 bøger – på hver 100 sider til 100 danske kroner for nu at gøre talmanien komplet – som samlet skal give læseren en lettilgængelig og underholdende Danmarkshistorisk perlekæde. I serien, der er omkring halvvejs i udgivelsesprocessen, er der allerede udkommet flere bøger af interesse for 1700-talsentusiasten, heriblandt *Struensee* af Ulrik Langen, *Flåden* af Jakob Seerup, *Slavejereens død* af Niels Brimmes, *Det vilde sildeboom* af Jakob Ørnberg og, som genstand for denne anmeldelse, *Stavnsbåndet* af Peter Henningsen.

<https://doi.org/10.7557/4.6598>

Copyright: © 2022 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Fortællingen om stavnsbåndet hører til et af de helt store momenter i den danske historiebevidsthed. Fikspunktet i denne fortælling har på godt og ondt været den berømte forordning om stavnsbåndets løsning den 20. juni 1788. En forordning, der foruden sin enorme symbolske kraft og folkelige eftermæle, egenhændigt har været med til at gøre landbrugshistorie til et af de tunge forskningsområder i dansk faghistorie. Henningsen har taget det (antageligvis) bevidste og absolut prisværdige valg at kalde sin bog *Stavnsbåndet* fremfor *Stavnsbåndsløsningen* eller værre endnu *Stavnsbåndets ophævelse*. Distinktionen er vigtig, for bogen handler netop om *hele* historien om stavnsbåndet, og ikke 'kun' dets højtbesungne 'ophævelse': hvad var stavnsbåndet egentlig? hvordan kom det i stand? hvordan var de berørte bønders liv? hvornår blev det overhovedet afskaffet (sådan rigtigt)? hvordan fik stavnsbåndsløsningen den nærmest mytologiske status, den gjorde? Og hvad sagde historikerne? Med stort overskud og grundighed guider Henningsen læseren igennem den lange historie og mytologi, der omgærder stavnsbåndet. Det er på mange måder imponerede, hvor meget historie man kan klemme ind på så lidt plads uden at tabe lethed og overblikket i fremstillingen. Bogen er desuden smukt formgivet med flotte og interessante illustrationer hele vejen igennem.

Det er klart at seriens korte format nødvendiggør, at man må tage nogle aktive til- og fravalg. Henningsen har således valgt at lade bøndernes og landbokulturens perspektiv være ledetråden igennem hele sin bog. Dette fungerer fint i forhold til at knytte en ellers broget historie sammen og skabe en samlet og letforståelig fortælling. Den grundige gennemgang af de til tider ret komplekse love og forordninger prydes med eksempler fra 'det levede liv', som hjælper læseren til at sætte lovgivningen i perspektiv og reflektere over samt ikke mindst sympatisere med den almindelige bonde. Bondeperspektivet fortsætter i gennemgangen af jubilæumsfejringerne af 'ophævelsen' og eftertiden, som Henningsen knytter til landbrugets kulturelle og erhvervsmæssige udvikling i øvrigt. Kontrasten mellem det storslåede jubilæum i 1938 og den noget mere lunkende markering i 1988, imellem hvilke dansk landbrug både kulturelt og økonomisk bevægede sig fra storhed til forfald, er her særlig fascinerende læsning. Man kunne sagtens have udvalgt andre temaer, for eksempel hvordan fortællingen om stavnsbåndet har udviklet sig i skolernes undervisningsmateriale eller hvad stavnsbåndets ' fortalere ' egentlig syntes, men her må man i sidste ende respektere Henningsens prioriteringer samt formatets indbyggede begrænsninger.

I de afsluttende afsnit om den semantiske betydning af ordet 'løsning' bevæger Henningsen sig ud i det mere lomme-filosofiske. På dansk er 'løsning' er flertydigt ord, hvilket i tolkningen af forordningen om stavnsbåndsløsningen bliver både morsomt og frustrerende for en historiker. Personligt har jeg nok altid haft en ten-

dens til at læse løsning som 'at løse et problem', altså som at reformere, mere end at 'løsne' eller 'løse nogen fra', som Henningsen vakler mellem, idet han ser reformen som en lempelse snarere end en ophævelse af stavnsbåndet. Man kunne også spørge løse fra *hvem*? Reformatorerne kunne vel godt forstå stavnsbåndsløsningen som bøndernes løsning fra godsejerne uden at bindingen til staten ophævedes? Det er en endeløs diskussion. De fleste historikere kan dog blive enige om ikke at kalde det en ophævelse, for dét var der i hvert fald ikke tale om i 1788. Der er et ironisk element for denne læser i, at man med *100 Danmarkshistorier*, som beskrevet på seriens hjemmeside, har sat sig for at beskrive "de vigtigste begivenheder i Danmarks historie" og så læse en bog om blandt andet stavnsbåndsløsningen, hvis betydning danske historikere siden 1970'erne har gjort alt for at afmontere. Det understreger meget godt, at det ikke er historikere alene, der afgør, hvad der er vigtigt i Danmarkshistorien. Den politiske og militærhistoriske betydning af stavnsbåndsløsningen kommer vi, som også Henningsen meget klart understreger, dog ikke uden om. Om ikke for samtidens bønder, så for eftertidens samfund og opbyggelsen af den nationale selvfortælling, blev det derfor til en af de vigtigste begivenheder i Danmarks historie.